

HOMONYMIE, POLYSÉMIE

HOMONYMIE - druh mnohovýznamovosti jazykových jednotek; vztah založený na totožnosti formy

HOMONYMA - slovo nebo jiná jazyková jednotka, popř. její tvar (morfém, gramatický tvar, slovo, slovní spojení, věta), znějící nebo psaná stejně, ale různého významu

POLYSÉMIE - vícevýznamovost lexému nebo morfému, jev záležející v tom, že jazykové jednotky mají více navzájem různě souvisících a strukturovaných významů (např. kulhat - noha, zpožďovat se)

HOMONYMIE

- vzniká tím, že jedna jazyková forma má dvě nebo více funkcí, významů, smyslů, navzájem nesouvisejících; homonymie se projevuje ve všech jazykových rovinách nesoucích význam:
 - gramatické prostředky - např. koncovka -y v gen. sg. subst. vzoru *žena*, v akuz. pl. subst. vzoru *pán*
 - slovotvorné prostředky - sufix -dlo v názvech prostředků činnosti a v názvech míst
 - slova - *takt* ve významech rytmický celek a ohleduplné chování
 - spojení slov - *zlatý důl* v idiomatickém a doslovném významu
 - věty - *Zpěv doprovází tanec.* ve významech „tanec je doprovázen zpěvem“ a „zpěv je doprovázen tancem“
- rozlišuje se HOMONYMIE VLASTNÍ (v tvarech jednoho lexému) a NEVLASTNÍ (u různých lexémů); GRAMATICKÁ (mající systémový charakter) a LEXIKÁLNÍ (spíše okrajová)
- nejčastěji se o homonymii hovoří v souvislosti s lexikem, přestože lexikální homonymie je na rozdíl od gramatické méně častá a nemá systémový charakter
- v každém živém jazyce je velmi mnoho víceznačných slov; ve Slovníku spisovného jazyka českého běžná slova jako *provést*, *představit*, *přeletět* mají až 6 různých významů, slova *spustit*, *vyhodit*, *vyjet*...mají 8 významů, *založit* má 9 významů...
- mnohoznačnost slov je kladným rysem jazyka
- z hlediska slovní zásoby je homonymie problémem hlavně v lexikografii při rozlišování od polysémie, tj. zda jde o jeden lexém, nebo různé lexémy. V slovnících dochází k různým a často nejednotným úpravám.
- **TYPY HOMONYM:**
 - 1) **vlastní homonyma lexikální**
 - a) slova téhož původu: *zapřít* - podepřít (dveře sochořem) - souvisí s opora; *zapřít* - prohlásit něco za nepravdivé - souvisí se *zápor*; *hod* (k hodit a hodovat)
 - b) slova různého původu - *puk* (něm.) - hrana na oděvu, *puk* (angl.) - hokejový kotouč; *kolej* (všeslov.) - stopa kola, *kolej* (lat.) - ubytovna pro studující
 - c) slova vzniklá rozpadem polysémie: - *pokoj* - místnost, *pokoj* - klid
 - 2) **homonyma slovotvorná**
 - homonymie je častá u přípony -ka; označuje činitele: *mluvka*, výrobek: *pračka*, činnost: *hádky*, vlastnost: *hloubka*, místo: *zastávka*, rostliny: *slaměnka*, přechyluje: *učitelka* aj.
 - spojí-li se homonymní sufix s týž základem, dochází k lexikální polysémii, protože významy těchto slov navzájem souvisí: *svářečka* - k *svářeč*

3) **homonyma slovnědruhá**

- chápeme-li slovní druhy jako nejobecnější sémantické kategorie, můžeme i mezi nimi vidět homonyma. Tato otázka je živá zvláště v angličtině: *the word - to word, the work - to work* aj
- tento specifický podtyp homonymie, chápou slovníky různě a často nejednotně, např. chápou jej jako různá slova, jako různé významy polysémických lexému atd. doporučuje se je chápat jako druh konverze (tvoření nového slova změnou jeho tvaroslovné a slovnědruhovými charakteristiky (zlý - zlo, lovit - lov)

4) homonyma morfologická

- jsou charakterizována významovou souvislostí a růzností morfologických kategorií, zvláště životností a neživotností, projevující se růzností pádových tvarů: *bábovka -y - femininum - pečivo, maskulinum - bábovkové, bábovky - málo průbojný, měkký člověk*
- podle toho, zda se lexikální homonyma shodují ve všech slovních tvarech nebo ne, dělíme je na:
- **ÚPLNÁ:** shodují se v celém paradigmatu; *raketa - (létací zařízení - pálka), aktovka (brašna-hra), jeřáb (stroj-strom), čerit, ličit, topit*
- **ČÁSTEČNÁ:** v některých částech paradigmatu se liší, zj. jde o rozdíl čísel a osob; *atlas (zeměpisný a textilie), bob (bylina-saně), piano (tichý zvuk-nástroj), zajímat (k zájem-zajmout), los (severské zvíře-poukázka loterie)*
 - za částečnou h. bývá považována i shoda jednoho nebo několika tvarů slov patřících k různým slovním druhům: *jez (vodní stavba-imperativ od slovesa jíst)*
- **PRAVÁ:** shodují se zvukově i graficky
- **NEPRAVÁ:** a) homofona - zvukově shodné, ale graficky odlišné jednotky (*výška a vížka*)
b) homografa - graficky shodné, ale zvukově odlišné jednotky (*panický-panika, panický-panic*)
- homonymům jsou podobná i paronyma - slova formálně podobná (*historie-hysterie, adoptovat-adaptovat*)
- h. mohou vytvářet i přejatá slova; homonyma jsou převzata z různých jazyků: *akord - souzvuk tónů z ital., úkolová práce z fr.; golf - hra s míčkem z angl, mořský záliv z ital. přes fr.; raketa - pálka z arabštiny přes angl, létací zařízení z ital. přes něm.; servis - příbor z fr., podání v tenisu z angl., oprava z lat. přes angl;*
- z téhož jazyka, popř. jeho prostřednictvím: *box - rohování, oddělený prostor - obojí z angl.; z češtiny i z cizího jazyka: patka - k pata, z něm. - pramen vlasů, z fr. - klopa u kapsy*
- na hranici s polysémií stojí homonyma vzniklá slovnědruhovou konverzí (*nemocný* adj, subst.) a homonyma derivovaná z téhož základu pomocí homonymních sufixů (*kopáč- dělník, nástroj*), též v procesu univerbizace (*občanka - občanská legitimace, občanská nauka*); přechod mezi homonymií a polysémií je tedy plynulý; lexie se od sebe mohou natolik významově vzdálit, že se jejich motivační vztah z hlediska synchronního zatemní, tj. dojde k rozpadu polysémie (např. *pero* - část pokrývky ptačího těla, nástroj na psaní) lze synchronně považovat už za homonyma; na druhé straně může dojít k procesu opačnému, kdy lidová etymologie mylně přisoudí souvislost jednotkám od původu homonymním (tak se např. významově propojila homonyma *šiml* - kůň plesnivě barvy a *šiml* - byrokratické úřadování, srov. *rajtovat úředního šimla, slyšet řehtat šimla*)

POLYSÉMIE

- je jako jazyková univerzálie inherentní jev každého přirozeného jazyka; je opoziční synonymií a představuje základní významovou hierarchickou strukturu, v rozsáhlé míře zapojenou do dalších jazykových souvislostí
- je svědectvím ekonomie jazykového systému, což vyhovuje omezené kapacitě lidské paměti

- p. pomáhá řešit protiklad stálé pojmenovací potřeby a omezenosti inventáře jaz. prostředků - jaz. ekonomie; typologicky je p. nejrozšířenější u jazyků analytických (izolačních); jazyky flexivní a aglutinační jí vymezují menší prostor; souvisí to s vazbou na délku formy a počet morfémů
- v lexikálním systému češtiny se p. týká téměř čtyř pětín z tisíce nejfrekventovanějších slov, celkově je však více slov monosémních (jednovýznamových)
- lexikální polysémie znamená, že týž lexém má dva nebo více různých, ale navzájem souvisících významů (sémantické spektrum)
- z hlediska motivačního mohou být mezi významy lexii hyperlexému vztahy:
 - a) **postupného odvození** - jeden význam se odvozuje od druhého a sám se stává výchozím pro následující, např. *galeje* - 1. starověká a středověká veslová loď → 2. veslování na takové lodi jako trest pro odsouzence → 3. těžká práce vůbec
 - b) **souřadného odvození** - významy jsou motivovány jedním významem, např. *jazyk* - 1. svalnatý orgán v dutině ústní → metaforicky 2. součást boty; 1. → metonymicky 3. soustava vyjadřovacích prostředků
- zpravidla však jde o vztahy smíšené nebo motivačně obtížně rozčlenitelné
- lexikografickým problémem zpracování p. je zj. rozčlenění významového spektra polysémního lexému; pro vymezení počtu významů a určení jejich hranic zatím neexistují objektivní kritéria; k pomocným kritériím patří difference morfologické (*uši X ucha*), valenční (*věřit v koho, co X věřit komu co*), derivační (*korunová mince X korunní princ*), stylistické (*kedlubna* neutrálně zelenina X zhruběle hlava), rozdíly v zapojení do systémových paradigmatických vztahů (antonymie: *hluboký rybník - mělký rybník X hluboký hlas - vysoký hlas*)

hlediska, která lze uplatnit při výzkumu polysémie: gramatický, slovotvorná, distribuce a frekv. Char. a stylistická charakteristika

- 1) **GRAMATICKÁ** - a) morfologická
c) syntaktická

- ba) rozlišujícím činitelem slov konstrukčního typu je syntaktická a sémantická valence, působící v pozici subjektové, předmětové a adverbialní
- subjektová pozice - uplatňuje se protiklad životnosti - neživotnosti. Životnost zahrnuje lidi - živočichy, neživotnost předměty a jevy neživé přírody - výrobky, lidské projevy a abstraktní pojmy: např. *prát* - 1. - 3. význam (o lidech) - *matka pere prádlo, salát; kovář pere do kovadliny*, 4. (o přírodních jevech) - *děšť pere do oken; slunce dnes přímo pere!*; *panovat* 1. (o lidech); 2.,3. (o abstraktech) *panuje zde nepřátelství, ticho*
- diferencující obsazení je i v objektové a adverbialní pozici. Rozlišuje se např. tranzitivnost - intranzitivnost; (sloveso vyžaduje předmět v akuzativu X sloveso vyžadující předmět v jiném než prostém 4. Pádě, sloveso nemající předmět) *měřit délku stolu - stůl měří 2 m*; předmět-místo; *brousit nůž - brousit ulicemi*, předmět-způsob: *nést kufr - puška nese daleko*; celek - část: *loupat jablko - slupku, zasít obilí - pole*
- bb) při asymetrii znaku, tj. formy a významu, může být táž konstrukce u více významů téhož lexému. Pak mohou, ovšem se stejným omezením, pomoci různé transformace, tj. v podstatě denotačně synonymní způsob vyjádření téhož větného obsahu. Např. *nést, měřit* lze jen v 1. Významu užít pasivní transformace, nikoli v druhém: *kufr je nesen, kufr se dobře nese; délka stolu je měřena, délka se dobře měří*. Rozdíl významů slov označujících vlastnosti dobře vysvitnou při transformaci u typu *hloupost* 1. Lidská h. - *lidé jsou hloupí*, 2. Hloupý čin - *jednat hloupě*, 3. Bezcenný předmět - *lidé kupují hloupé předměty*

druhé hl. 2) SLOVOTVORNÁ

- k rozlišení různých významů polysémických lexémů lze využít odvozenin, ovšem i ty bývají mnohoznačné. Např. slovo *důl* má ve svých třech běžných významech tyto odvozeniny: ve

významu šachta, jáma - *důlní, dolový, dolovat*; ve významu údolí, dolina, úval - *dolík, doliček*; ve významu místo položené dole - *dolní, dolů*; slovo *rezerva* souvisí v prvním významu s adj. *rezervní*, v druhém s *rezervovaný*. Polysémií se vyznačují i morfémy, především předpony. U přípon je častá homonymie.

3) DISTRIBUCE A FREKVENČNÍ CHARAKTERISTIKA

- distribuce je vnějším projevem významu a jeho potence a její popis nemůže nahradit přímý výzkum významu. Byly i pokusy o matematickou formulaci závislosti mezi počtem významů slov a jejich frekvencí, ale neuspokojily, protože pracovaly s úrovní lexémů (slovo nebo víceslovná kombinace jako abstraktní funkční jednotka lexikonu, zahrnující i jeho alolexy), nikoli sémémů. (distinktivní minimální významový rys nebo prvek schopný odlišit jedno slovo od jiného) Popis lexikálního významu předpokládá i popis oblasti významového užití, v níž se význam manifestuje. Je třeba zkoumat slovo v minimálních kontextech, tj. v kontextech významovo-distinktivních, které obsahují relevantní sémy
- jde o rozsáhlé soubory typických kontextů, ale zj. u sekundárních a odborných významů bývá takové spojení jen jedno: *dát* - 7. rozkaz, *pokyn*; *nahánět* - 2. *strach*, *hrůzu*

4) STYLISTICKÁ CHARAKTERISTIKA

- zvláště sekundární významy polysémických lexémů mívají konotační a funkční omezení: *veličina* 1. kvantitativní vyjádření jevu, pojmu, 2. expr. *Významný člověk, osobnost*; *kvést* - 3. expr. *vypadat svěže, dobře*
- uvedené formální a vnější ukazatele dávají spíše jen obecný návod a rámec pro interní výzkum významu. Je třeba vymezit obsah významu přímo jako mikrostrukturu sémů, a to na základě vnitroязыkové konfrontace. Vzhledem k tomuto požadavku se osvědčuje pojetí sémému jako hodnoty na průsečíku tří os: vztahu k denotátu, popř. pojmu, systémových vztahů paradigmatických a vztahů k jiným významům téhož lexému. Např. *vymazat* znamená 1. Mazáním z vnitřku opatřit vrstvou něčeho, 2. Mazáním spotřebovat, 3. Mazáním odstranit; *hruška* - 1. Plod hrušně, 2. Hrušeň, 3. Věc podobná plodu hrušně
- jednotlivé významy mají společný sém: zásadní změna, mazání, hrušeň a vedle toho i specifické sémy diferenční, distinktivní (rozlišující)
- při vydělování významů polysémických lexémů dochází zvláště v slovnících k schematizaci, k zdůraznění diskrétnosti jednotlivých významů; pojem sémantické spektrum však naznačuje, že mezi významy jsou často plynulé přechody, proto se někdy zdůrazňuje princip difúznosti, který se uplatňuje při křížení kontextů rozdílných významů
- významové spektrum tvoří specifickou významovou strukturu, která se obohacuje dalšími vztahy a prvky (synonymy, antonymy)
- rozlišujeme významy - primární a sekundární
 - základní a odvozené
 - motivující a motivované
- mezi těmito významy jsou vztahy:
 - závislost přímá - *host*: 1. návštěvník ← 2. návštěvník v hostinci
 - závislost nepřímá - *stupeň*: 1. výstupek převyšující sousední rovinu (schod) ← 5. dílec na stupnici měřidla
 - závislost dvojí - jednak *tanec*: 1. opakované rytmické pohyby za doprovodu hudby ← 3. taneční skladba, produkce, jednak 3. ← 4. hudba k taneční skladbě, produkci
 - závislost reciproční - *dům*: 3. domov ↔ 4. domácnost
 - závislost volná - *kříž*: 1. svislý kůl s příčným břevnem ← 4. dolní část páteře; volná závislost je zj. mezi významy citoslovci: *fi, fí* 1. označení zvuku při fičení (*kulky fičely*), 2. vyjádření ošklivosti, odporu, fuj
 - paralelnost: - signalizuje přechod polysémického lexému k homonymům - *stát*: zaujímat vzpřímenou polohu a mít cenu

- v slovnících se uvádějí významy v řadě za sebou i hierarchicky, např. *být, mít* jako plnovýznamová, pomocná, sponová, mít i modální a formální, předložky řídící dva, popř. tři pády, např. na, o, pře;
- problematikou polysémie se zabývá i syntax a stylistika; p. využívají zj. básnické texty

POUŽITÁ LITERATURA:

Filipec, Čermák - Česká lexikologie

Lotko - Slovník lingvistických termínů pro filology

Encyklopedický slovník češtiny

HOMONYMIE, POLYSÉMIE

HOMONYMIE - druh mnohovýznamovosti jazykových jednotek; vztah založený na totožnosti formy

HOMONYMA - slovo nebo jiná jazyková jednotka, popř. její tvar (morfém, gramatický tvar, slovo, slovní spojení, věta), znějící nebo psaná stejně, ale různého významu

POLYSÉMIE - vícevýznamovost lexému nebo morfému, jev záležející v tom, že jazykové jednotky mají více navzájem různě souvisících a strukturovaných významů (např. kulhat - noha, zpožďovat se)

HOMONYMIE

- homonymie se projevuje ve všech jazykových rovinách nesoucích význam:
 - gramatické prostředky - např. koncovka -y v gen. sg. subst. vzoru *žena*, v akuz. pl. subst. vzoru *pán*
 - slovotvorné prostředky - sufix -dlo v názvech prostředků činnosti a v názvech míst
 - slova - *takt* ve významech „rytmický celek“ a „ohleduplné chování“
 - spojení slov - *zlatý důl* v idiomatickém a doslovném významu
 - věty - *Zpěv doprovází tanec.* ve významech „tanec je doprovázen zpěvem“ a „zpěv je doprovázen tancem“
- rozlišuje se HOMONYMIE VLASTNÍ (v tvarech jednoho lexému) a NEVLASTNÍ (u různých lexémů); GRAMATICKÁ (mající systémový charakter) a LEXIKÁLNÍ (spíše okrajová)
- nejčastěji se o homonymii hovoří v souvislosti s lexikem, přestože lexikální homonymie je na rozdíl od gramatické méně častá a nemá systémový charakter
- **TYPY HOMONYM:**
 - 1) **vlastní homonyma lexikální**
 - a) slova téhož původu: *zapřít* - podepřít (dveře sochorem) - souvisí s opora; *zapřít* - prohlásit něco za nepravdivé - souvisí se *zápor*; *hod* (k hodit a hodovat)
 - b) slova různého původu - *puk* (něm.) - hrana na oděvu, *puk* (angl.) - hokejový kotouč; *kolej* (všeslov.) - stopa kola, *kolej* (lat.) - ubytovna pro studující
 - c) slova vzniklá rozpadem polysémie: - *pokoj* - místnost, *pokoj* - klid
 - 2) **homonyma slovotvorná**
 - homonymie je častá u přípony -ka; *mluvka*, *pračka*, *hádka*, *hloubka*, *zastávka*, *slaměnka*, *učitelka*
 - spojí-li se homonymní sufix s tímž základem, dochází k lexikální polysémii, protože významy těchto slov navzájem souvisí: *svářečka* - k *svářeč*
 - 3) **homonyma slovnědruhová**
 - živé zvláště v angličtině: *the word* - to word, *the work* - to work aj
 - 4) **homonyma morfologická**
 - je charakterizován významovou souvislostí a růzností morfologických kategorií, zvláště životnosti a neživotnosti, projevující se růzností pádových tvarů: *bábovka* -y - femininum - pečivo, maskulinum - *bábovkové*, *bábovky* - málo průbojný, měkký člověk
 - podle rozsahu formálních shod:
 - **ÚPLNÁ**: shodují se v celém paradigmatu; *raketa* - (létací zařízení - pálka), *aktovka* (brašna-hra), *jeřáb* (stroj-strom), *čerit*, *líčit*, *topit*

- **ČÁSTEČNÁ:** v některých částech paradigmatu se liší, zj. jde o rozdíl čísel a osob; *atlas* (zeměpisný a textile), *bob* (bylina-saně), *piano* (tichý zvuk-nástroj), *zajímat* (k zájem-zajmout), *los* (severské zvíře-poukázka loterie)
- za částečnou h. bývá považována i shoda jednoho nebo několika tvarů slov patřících k různým slovním druhům: *jez* (vodní stavba-imperativ od slovesa *jíst*)
- **PRAVÁ:** shodují se zvukově i graficky
- **NEPRAVÁ:** a) homofona - zvukově shodné, ale graficky odlišné jednotky (*výška* a *vížka*)
b) homografa - graficky shodné, ale zvukově odlišné jednotky (*panický-panika*, *panický-panic*)
- homonymům jsou podobná i paronyma - slova formálně podobná (*historie-hysterie*, *adoptovat-adaptovat*)
- h. mohou vytvářet i přejatá slova
- např. *akord* - souzvuk tónů z ital., úkolová práce z fr.; *golf* - hra s míčkem z angl, mořský zliv z ital. přes fr.; *raketa* - pálka z arabštiny přes angl, létací zařízení z ital. řes něm.; *servis* - příbor z fr., podání v tenisu z angl., oprava z lat. přes angl;
- z téhož jazyka, popř. jeho prostřednictvím: *box* - rohování, oddělený prostor - obojí z angl.; z češtiny i z cizího jazyka: *patka* - k pata, z něm. - pramen vlasů, z fr. - klopa u kapsy
- na hranici s polysémií stojí homonyma vzniklá slovnědruhovou konverzí (*nemocný* adj, subst.) a homonyma derivovaná z téhož základu pomocí homonymních sufixů (*kopáč*- dělník, nástroj), též v procesu univerbizace (*občanka* - občanská legitimace, občanská nauka); přechod mezi homonymi a polysémií je tedy plynulý
- lexie se od sebe mohou natolik významově vzdálit, že dojde k rozpadu polysémie (např. *pero* - část pokrývky ptačího těla, nástroj na psaní) lze je synchronně považovat už za homonyma
- proces opačný, (tak se např. významově propojila homonyma *šiml* - kůň plesnivě barvy a *šiml* - byrokratické úřadování, srov. *rajtovat úředního šimla*, *slyšet řehtat šimla*)

POLYSÉMIE

- svědectví ekonomie jazykového systému
- typologicky je p. nejrozšířenější u jazyků analytických (izolačních)
- v lexikálním systému češtiny se p. týká téměř čtyř pětín z tisíce nejfrekventovanějších slov
- lexikální polysémie tvoří sémantické spektrum
- z hlediska motivačního mohou být mezi významy vztahy:
 - c) **postupného odvození** - jeden význam se odvozuje od druhého a sám se stává výchozím pro následující, např. *galeje* - 1. starověká a středověká veslová loď → 2. veslování na takové lodi jako trest pro odsouzence → 3. těžká práce vůbec
 - d) **souřadného odvození** - významy jsou motivovány jedním významem, např. *jazyk* - 1. svalnatý orgán v dutině ústní → metaforicky 2. součást boty; 1. → metonymicky 3. soustava vyjadřovacích prostředků
- zpravidla však jde o vztahy smíšené nebo motivačně obtížně rozčlenitelné
- pro vymezení počtu významů a určení jejich hranic zatím neexistují objektivní kritéria; k pomocným kritériím patří difference morfologické (*uši X ucha*), valenční (*věřit* v koho, co *X věřit* komu co), derivační (*korunová mince X korunní princ*), stylistické (*kedlubna* neutrálně zelenina *X zhruběle hlava*), rozdíly v zapojení do systémových paradigmatických vztahů (antonymie: *hluboký rybník* - *mělký rybník* *X hluboký hlas* - *vysoký hlas*)
- hlediska, která lze uplatnit při výzkumu polysémie:
 - 1) **GRAMATICKÁ** - a) morfologická

b) syntaktická

- ba) rozlišujícím činitelem slov konstrukčního typu je syntaktická a sémantická valence, působící v pozici subjektové, předmětové a adverbialní
- **subjektová pozice** - protiklad životnosti - neživotnosti - např. *prát* - 1. - 3. význam (o lidech) - *matka pere prádlo, salát; kovář pere do kovadliny*, 4. (o přírodních jevech) - *děšť pere do oken; slunce dnes přímo pere!*; *panovat* 1. (o lidech); 2., 3. (o abstraktech) *panuje zde nepřátelství, ticho*
- **objektová a adverbialní pozice** - např. tranzitivnost - intranitivnost; *měřit délku stolu* - *stůl měří 2 m*; předmět-místo; *brousit nůž* - *brousit ulicemi*, předmět-způsob; *nést kufr* - *puška nese daleko*; celek - část; *loupat jablko* - *slupku, zasít obilí* - *pole*
- bb) při asymetrii znaku může být táž konstrukce u více významů téhož lexému; mohou pomoci různé transformace
- např. *nést, měřit* lze jen v 1. významu užít pasívní transformace, nikoli v druhém: *kufr je nesen, kufr se dobře nese; délka stolu je měřena, délka se dobře měří*
- rozdíl významů slov označujících vlastnosti dobře vysvitnou při transformaci u typu *hloupost* 1. lidská h. - *lidé jsou hloupí*, 2. hloupý čin - *jednat hloupě*, 3. bezcenný předmět - *lidé kupují hloupé předměty*

2) **SLOVOTVORNÁ**

- odvozeniny; i ty bývají mnohoznačné
- např. slovo *důl* - šachta, jáma - *důlní, dolový, dolovat*; údolí, dolina, úval - *dolík, dolíček*; místo položené dole - *dolní, dolů*; slovo *rezerva* souvisí v prvním významu s adj. *rezervní*, v druhém s *rezervovaný*

3) **DISTRIBUCE A FREKVENČNÍ CHARAKTERISTIKA**

- je třeba zkoumat slovo v minimálních kontextech
- jde o rozsáhlé soubory typických kontextů, ale zj. u sekundárních a odborných významů bývá takové spojení jen jedno: *dát* - 7. *rozkaz, pokyn; nahánět* - 2. *strach, hrůzu*

4) **STYLISTICKÁ CHARAKTERISTIKA**

- zvláště sekundární významy polysémických lexémů mívají konotační a funkční omezení: *veličina* 1. kvantitativní vyjádření jevu, pojmu, 2. expr. *významný člověk, osobnost; kvést* - 3. expr. *vypadat svěže, dobře*
- významové spektrum tvoří specifickou významovou strukturu, která se obohacuje dalšími vztahy a prvky (synonymy, antonymy)
- rozlišujeme významy - primární a sekundární; základní a odvozené; motivující a motivované
- mezi těmito významy jsou vztahy:
- závislost přímá - *host*: 1. návštěvník ← 2. návštěvník v hostinci
- závislost nepřímá - *stupeň*: 1. výstupek převyšující sousední rovinu (schod) ← 5. dílec na stupnici měřidla
- závislost dvojí - jednak *tanec*: 1. opakované rytmické pohyby za doprovodu hudby ← 3. taneční skladba, produkce, jednak 3. ← 4. hudba k taneční skladbě, produkci
- závislost reciproční - *dům*: 3. domov ↔ 4. domácnost
- závislost volná - *kříž*: 1. svislý kůl s příčným břevnem ← 4. dolní část páteře; volná závislost je zj. mezi významy citoslovcí: *fi, fi* 1. označení zvuku při fičení (*kulky fičely*), 2. vyjádření ošklivosti, odporu, fuj
- paralelnost: - signalizuje přechod polysémického lexému k homonymům - *stát*: zaujímat vzpřímenou polohu a mít cenu

